

форм // Российский журнал менеджмента. – 2005. – Том 3. – № 2. – С. 99-108.

25. Burns T. and Stalker G. M. The management of innovation. London: Tavistock Publications, 1961. – 269 p.

26. Stinchcombe A. L. Social structure and organizations. In: March J. G. (ed.). Handbook of Organizations. Rand McNally: Chicago; 1965. – P. 153-193.

27. Hawley A.H. Ecology and human ecology // Social Forces. – 1944. – Vol. 22. – №. 4. – P. 398-405.

28. Lorenz K. Vergleichende Verhaltensforschung: Grundlagen der Ethologie. Wien – New York: Springer, 1978.

29. Поведенческая экономика: современная парадигма экономического развития : монография / под ред. Г.П. Журавлёвой, Н.В. Манохиной, В.В. Смагиной ; ТРО ВЭО России, ФГБОУ ВО «Рос. экон. ун-т им. Г.В. Плеханова», Научная школа «Экономическая теория» в РЭУ им. Г.В. Плеханова. – М.; Тамбов : Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2016. – 340 с.

ПРИОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

PRIORITIES OF SOCIAL DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE

У статті розглянуто сучасні умови соціального та економічного розвитку на національному та регіональному рівнях, які визначаються завданнями, що потребують розробки методологічної та практичної моделі їх вирішення. Визначено, що сучасна стадія розвитку економічної науки також формує свої вимоги та підходи до системи чинників соціального розвитку регіонів.

Ключові слова: регіон, соціалізація, соціальний розвиток, регіональний розвиток.

В статье рассмотрены современные подходы социального и экономического развития на национальном и региональном уровнях, которые определяются задачами, что требуют разработки методологической и практической модели их реализации. Опре-

делено, что современная стадия развития экономической науки также формирует свои требования и подходы к системе факторов социального развития регионов.

Ключевые слова: регион, социализация, социальное развитие, региональное развитие.

This article explores the modern conditions of the social and economic development in national and regional levels are determined by means of tasks that need methodological and practical model development for their solution. In addition, the modern stage of economic science development also forms its requirement and approaches for the system of social development of regions.

Key words: region, socialization, social development, regional development.

УДК 364.3:332.1(477)

Буряк Є.В.

к.е.н, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Кременчуцький національний
університет імені
Михайла Остроградського

Постановка проблеми. Наявна потреба щодо забезпечення дієвого економічного розвитку регіонів, потребує формування концептуально нових механізмів регіонального управління процесами соціально-економічного устрою і, в першу чергу, розробки дієвої системи методологічного забезпечення та практичного втілення. Змістовна складова цих процесів є складовим елементом загальнодержавної політики розвитку внутрішніх регіональних взаємовідносин. Впровадження всеохоплюючих змін в системі внутрішніх та зовнішніх чинників регіонального розвитку, посилення протидій в напрямі боротьби за економічний ресурсний потенціал, соціальна складова стає визначальним фактором ґрунтовних перетворень в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання врахування інтересів соціального розвитку регіонів стає в сучасних умовах більш ніж актуальним особливо якщо враховувати умови реалізації оновлених принципів регіональної політики держави [1].

Як правило, до поняття регіонального розвитку апелюють коли хочуть віддзеркалити відмінності у тенденціях формування і розвитку сукуп-

ності регіональних утворень як всередині країни (економічних регіон – область – район), так і за територіально-географічними ознаками (Європа – Центральна Європа – Держава). Розвиток в межах регіональних утворень, на думку О. П. Крайник [6], є процесом, який повинен забезпечити зростання економічного добробуту населення регіону шляхом використання всіх наявних ресурсів.

В той же час, з боку регіональної влади більшою мірою віддається пріоритет розвитку виробничо-промислового потенціалу територій і менше уваги приділяється соціальному. Як зазначає у своїй роботі Кузьменко Л. М. [7], Україна відрізняється від інших держав відносно високим промисловим потенціалом; відсутністю значної залежності соціально-економічного становища від сільськогосподарського виробництва; значним за обсягом (хоча застарілим) фізичним капіталом; досить різноманітним колом природних ресурсів; високим потенціалом людського капіталу.

Так, в своїх дослідженнях Барський Ю. М. зазначив, що система соціальних відносин трактується як процес засвоєння і подальшого розвитку індивідом соціально-культурного досвіду – трудо-

вих навичок, знань, норм, цінностей, традицій, що накопичувалися і передавалися від покоління до покоління, а також як процес введення індивіда в систему суспільних відносин і формування у нього соціальних якостей [3].

Водночас, як зазначає у своїх дослідженнях Зибарева О. В., сучасні дослідники процесів соціалізації в Україні роблять наголос на їх хаотичному характері та неоднозначності чинників їх формування [4].

Ковальчук В. Г. зазначає, що у теперішній час необхідними є формування комплексного, системного підходу, врахування багатоманітності 10 факторів впливу на соціально-економічний розвиток країни та її окремих регіонів. Важливе значення набувають проблеми діяльності суб'єктів цього процесу, що здійснюється у певних спільнотах людей, які розташовані у визначених місцях (райони, міста, регіони, країни) [5].

Разом з тим, проблеми соціальної складової регіонального розвитку дуже часто впливають з наявних відмінностей у системі перерозподілу дохідної частини між регіонами, що призводить до появи нерівномірного розподілу економічних показників і зростанню соціальної напруги серед населення. Ми бачимо, що наявна концепція розвитку регіонів є сукупністю суспільно-громадських територіальних процесів побудованих на принципах безперервності, раціональності та доцільності.

Постановка завдання. Метою даної роботи є дослідження поточних показників соціально-економічного розвитку України та визначення пропозицій щодо оптимізації соціальної складової регіонального розвитку.

Відповідно до зазначеної мети, в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- проаналізувати складові соціального розвитку економіки;
- дослідити поточний стан соціально-економічного розвитку України;
- визначити основні пріоритети розбудови соціальної складової економіки на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В реаліях української економіки регіони сприймаються як система, що має певні територіально-адміністративні кордони з визначеними відповідним чином обмеженнями стосовно управління та впливу місцевих економічних та політичних бізнес-еліт, що потребує сталої системи регулювання та впливу.

Проте, як було зазначено вище, не слід забувати, що регіони є системним складовим елементом загальнодержавної економічної політики перерозподілу ресурсів та оновлення галузей народного господарства, збереження соціальної та політичної стабільності. І саме сучасний стан регіональних суб'єктів господарювання визначає необхідність розробки дієвої прогнозової системи

розвитку сформованої на використанні комплексного аналізу економічних показників та формуванні основних напрямків дослідження перспективних напрямів розвитку економічної і соціальної політики регіонів.

На даний час, ми маємо данні, що падіння ВВП України в 2015 році за прогнозами МВФ складе 11%, за прогнозами Світового банку – 12%.

За 11 місяців 2015 року (порівняно з аналогічним періодом попереднього року) товарний експорт України скоротився на 30,9% або на 15,4 млрд дол. США, в тому числі експорт машин та обладнання на 32,7% або на 1,7 млрд дол. США, експорт наземного транспорту та літальних апаратів на 65,3% або на 0,9 млрд дол. США (рис. 1).

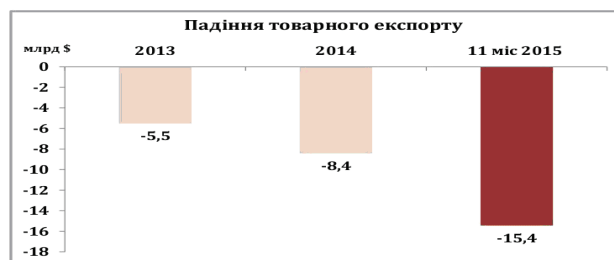

Рис. 1. Порівняльні показники товарного експорту

Джерело: [8]

В регіональному розрізі маємо загальне зменшення товарного експорту по всім областям України за винятком Вінницької області, де спостерігається зростання на 14,1% [9].

За результатами 9 місяців 2015 року частка імпорту товарів та послуг у ВВП України склала 57%, тоді як аналогічний показник за 2014 рік становив 53%, у 2013 – 52% (рис. 2).

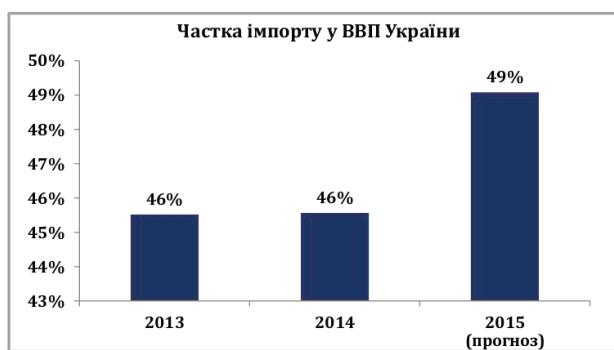

Рис. 2. Порівняльні показники частки імпорту у ВВП України

Джерело: [8]

Водночас, сальдо зовнішньої торгівлі є позитивною величиною по Україні (+632,5 млн дол. США) з найбільшим значенням для Дніпропетровської області (+3188,4 млн дол. США) та негативним значенням для чотирьох регіонів – Луганської області (-60,7 млн дол. США), Львівської області (-242,0

млн дол. США), Київської області (-894,9 млн дол. США) та м. Київ (-5748,5 млн дол. США) [9].

За підсумками 2015 року (порівняно з аналогічним періодом попереднього року) промислове виробництво скоротилось на 13,4%, будівництво – на 14,9%, сільське господарство – на 4,8% (рис. 3).

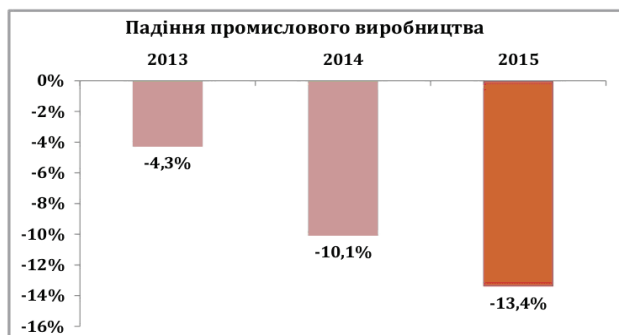

Рис. 3. Порівняльні показники промислового виробництва

Джерело: [8]

В регіональному розрізі маємо зростання промислового виробництва лише по Житомирській області (+9,8%), Вінницькій області (+4,1%) та Рівненській області (+0,5%). По всім іншим регіонам в 2015 році отримано від'ємні показники. Найбільший спад спостерігається в Закарпатській області (-20,3%), Донецькій області (-34,7%) та Луганській області (-66,0%) [9].

Сільськогосподарське виробництво мало приріст показників в п'яти регіонах – Запорізька область (+8,9%), Полтавська область (+7,4%), Херсонська область (+6,7%), Дніпропетровська область (+5,8%) та Миколаївська область (+2,2%). Найбільший спад спостерігається в Тернопільській області (-10,9%), Київській області (-10,9%), Хмельницькій області (-12,3%), Луганській області (-19,6%) та Донецькій області (-34,7%) [9].

Частка переробної промисловості у ВВП України скоротилась до 13%, тоді як в Туреччині та Польщі цей показник становить 18%, у Словаччині – 21%, Південній Кореї – 30%.

За підсумками 9 місяців 2015 року чистий збиток великих та середніх підприємств склав 183,9 млрд грн, тоді як за аналогічний період попереднього року збиток склав 168,0 млрд грн.

За 9 місяців 2015 року (порівняно з аналогічним періодом 2014 року) обсяг капітальних інвестицій скоротився на 3,9 млрд дол. США (рис. 4), обсяг прямих іноземних інвестицій зменшився на 4,6 млрд дол. США (рис. 5). В результаті, обсяг валового нагромадження основного капіталу скоротився до 12% від ВВП (при 19% в ЄС та понад 25% в країнах, що розвиваються).

В регіональному розрізі маємо приріст показника капітальних інвестицій в дев'яти областях (лідерами є Волинська область (+41,0%), Хмель-

ницька область (+29,8%) та Миколаївська область (+16,5%). Найгірші показники спостерігаються в Полтавській області (-38,6%), Донецькій області (-63,6%), та Луганській області (-79,3%) [9].

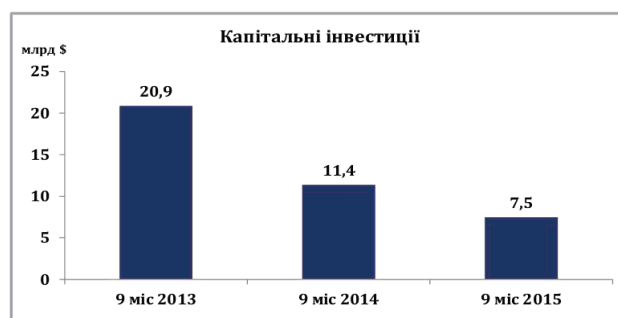

Рис. 4. Порівняльні показники капітальних інвестицій

Джерело: [8]

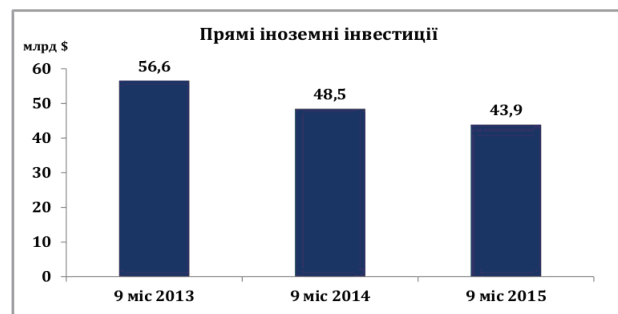

Рис. 5. Порівняльні показники прямих іноземних інвестицій

Джерело: [8]

Проте, приріст прямих іноземних інвестицій було відмічено лише в Херсонській області (+1,2%). Водночас, за 9 місяців 2015 року рівень тіньової економіки склав 54% від ВВП [9].

За підсумками 2015 року державний та гарантований державою борг склав 1 571,8 млрд грн (65,5 млрд дол. США) або близько 80% від ВВП (при цьому критичний рівень за методикою МВФ – 60%).

Рівень безробіття серед економічно активного населення за підсумками 9 місяців 2015 року склав 9,4% або 1,6 млн осіб (рис. 6).

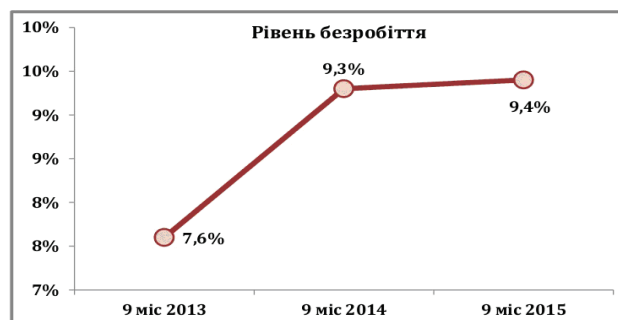

Рис. 6. Порівняльні показники рівня безробіття в Україні

Джерело: [8]

В регіональному розрізі маємо найбільший рівень безробіття в Луганській області (16,4%), Донецькій області (14,0%) Полтавській області (12,3%) та Житомирській області (12,0%), найменший рівень спостерігається в Київській області (6,5%), Одеській області (6,7%), Харківській області (7,1%), Дніпропетровській області (7,2%) та м. Київ (7,3%) [9].

Через шокове трикратне знецінення гривні значно скоротився рівень доходів українців. Зокрема, в порівнянні з 2014 роком в 2015 році середня заробітна плата в доларовому еквіваленті скоротилась на 34% з 293 дол. США до 192 дол. США, середня пенсія – на 40% з 128 дол. США до 77 дол. США. Наявний номінальний дохід у розрахунку на одну особу за 9 місяців 2015 року склав 130 дол. США (рис. 7).

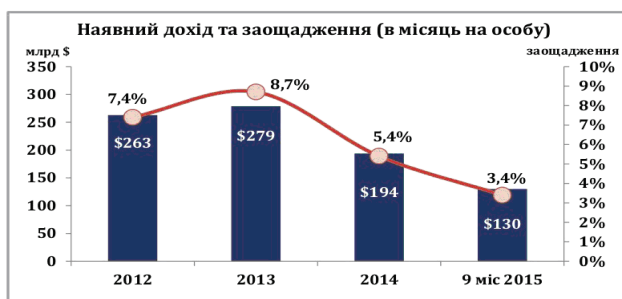

Рис. 7. Порівняльні показники наявних доходів та заощаджень українців

Джерело: [8]

Інфляція за підсумками 2015 року в порівнянні з 2014 роком склала 248,7%. При цьому індекс цін на ліки в 2015 році склав 150,3%, на житлово-комунальні послуги – 215,8%. Кумулятивний показник індексу інфляції за останні 2 роки склав 166,7% (рис. 8).

Рис. 8. Порівняльні показники індексу інфляції та середньої заробітної плати в Україні

Джерело: [8]

Водночас, стимулювання діяльності щодо розробки напрямків реформування регіональних господарських систем в напрямку соціального розвитку призведе до оптимізації регіональних програм та формування комплексної теоретико-методологічної системи законів та принципів.

Для соціальної сфери регіонів можна визначити наступні пріоритетні напрямки забезпечення:

- ефективного соціального захисту шляхом введення адресної системи соціальної підтримки населення;
- рівних умов для реалізації прав на якісні освітні та медичні послуги;
- умов для реалізації права громадян на житло відповідно до соціальних стандартів та чинного законодавства;
- можливості дієвої участі громадян у вирішенні суспільних проблем;
- можливості впливати на ухвалення рішень під час розгляду конкретних питань життєдіяльності регіону.

У сфері регулювання трудових відносин до пріоритетних можна віднести питання:

- вдосконалення системи оплати праці працівників організацій комунальної сфери;
- контроль за рівнем, умовами і своєчасністю виплати заробітної плати в організаціях регіону;
- провадженні комплексної програми щодо легалізації зайнятості та виплат заробітної плати;
- сприяння у забезпеченні реалізації програм соціального партнерства між владою, роботодавцями і працівниками з метою посилення соціальної відповідальності бізнесу і влади перед населенням регіону та підвищення відповідальності працівників за результати і якість праці.

В сфері зайнятості в пріоритеті мають бути програми спрямовані на:

- створення нових робочих місць на підприємствах регіону в тому числі і для працівників, що вивільняються в результаті структурних змін в економіці;
- дієве сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;
- розвиток та підтримка реалізації програм підготовки і перепідготовки кадрів;
- підвищення професійної мобільності робочої сили в межах територіальної громади;
- підтримка соціально відповідального бізнесу.

Водночас, орієнтація програм на забезпечення соціально спрямованого розвитку регіону як центру знань і інновацій має суттєві переваги в порівнянні з баченням регіону як джерела сировини. Звідси виникає потреба поступової переорієнтації сировинної спрямованості Кременчуцько-Комсомольського економічного району, як частини Полтавського регіону на розвиток виробництва глибокої переробки і високої доданої вартості. Таким чином, вирішення питань соціального розвитку не можливе без впровадження трансформаційних зрушень у сфері промислової політики. Основними пріоритетами її регіонального розвитку можуть бути наступні заходи:

– створення нових підприємств в пріоритетних секторах економіки та формування дієвих промислових кластерів;

– сприяння підвищенню рівня конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу існуючих підприємств і організацій регіону шляхом укладання угод на міжрегіональному та міждержавному рівнях;

– стимулювання компаній до виробництва нової продукції, технологічного переозброєння і проведення НДДКР;

– активне позиціонування сектора досліджень і розробок в регіональній економіці;

– формування і розвиток системи науково-технічних і інноваційних фондів;

– розвиток механізмів приватно-державного партнерства для реалізації перспективних напрямів інноваційного розвитку.

Особливе значення в забезпеченні дієвості програм розвитку регіону, зниженні соціальної напруженості і створенні нових робочих місць відводиться розвитку і підтримці малого бізнесу. Малим підприємствам належить провідна роль, тому регіональна політика має передбачати:

– мінімізацію адміністративних бар'єрів;

– запровадження програм реалізації рівного, публічного і прозорого доступу до всіх видів ресурсів, зокрема через систему центрів надання адміністративних послуг;

– співфінансування за рахунок коштів державного, обласного і місцевих бюджетів, міжнародних програм технічних проектів і ініціатив, пов'язаних з підтримкою малого підприємництва;

– формування інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу (центри підтримки підприємництва, агентства залучення інвестицій, експортні агентства, бізнес-інкубатори, кредитні спілки);

– сприяння розвитку міжрегіональних і міжнародних програм за участю малого бізнесу.

Аналіз ефективності управління комунальною та державною власністю, а також взаємодії держави з виробниками конкурентоздатних товарів і послуг, дозволяють виділити наступні завдання в даній сфері:

– залучення максимальної кількості об'єктів державної та комунальної власності і оптимізація їх структури виключно з метою реалізації державних і муніципальних повноважень, а також використання відповідних активів як інструменту для залучення інвестицій в реальний сектор регіональної економіки;

– створення системи моніторингу і контролю за діяльністю підприємств, що знаходяться в державній та комунальній власності.

Узагальнення різних підходів до методології формування чинників соціального розвитку дозволяє сформулювати загальнометодологічну схему, що

враховує специфічні особливості регіонального розвитку. Вона полягає в наступному:

– встановлення об'єктно-суб'єктної і наочної бази пріоритетів, якісних ознак і умов реалізації чинників впливу в різних соціально-економічних умовах;

– здійснення системного аналізу регіональної специфіки, умов і суперечностей регіонального розвитку, визначення шляхів та інструментарію їх регулювання;

– формування чинників соціального розвитку регіону, що базується на комплексному аналізі структурного і функціонального впливу регіональних органів управління на регіональне відтворення.

Слід зазначити, що основним документом, який визначає вектори руху України до дієвої складової соціального розвитку, стала прийнята у січні 2015 року Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі [2].

Чотири основні вектори прогресивного поступу країни визначені в цьому документі:

– вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему;

– вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні. Визначальною основою безпеки має також стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів;

– вектор відповідальності – це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах. Територіальні громади самостійно вирішува-

тимуть питання місцевого значення, свого добробуту і нестимуть відповідальність за розвиток всієї країни;

– вектор гордості – це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт. Україна повинна зайняти гідне місце серед провідних держав світу, створити належні умови життя і праці для виховання власних талантів, а також залучення найкращих світових спеціалістів різних галузей [2].

Відповідно соціальна орієнтація, участь населення у прийнятті рішень та контролюванні їх виконання, соціальний діалог є запорукою ефективного розвитку країни та її регіонів.

Висновки з проведеного дослідження.

Отримані результати дослідження дозволяють визначити основні перспективні напрямки розвитку соціальної складової регіонально орієнтованих економічних процесів в Україні. Визначені під час дослідження теоретичні та практичні складові соціально зорієнтованого розвитку спрямовані на забезпечення узгодженого та дієвого підвищення якісного рівня життя населення. З огляду на вище зазначене, пріоритетним та перспективним напрямком стають подальші більш ґрунтовні дослідження соціально зорієнтованих процесів, що стали актуальними в розрізі потреби виконання положень Закон України «Про засади державної регіональної політики».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України №156-VIII від 05.02.2015. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
2. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. Барський Ю. М. Теоретичні засади дослідження змісту соціально орієнтованої економіки [Електронний ресурс] / Ю.М. Барський // Економічний форум. – 2011. – №2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_2/index.htm.
4. Зибарева О. В. Класифікація факторів девіантної соціалізації регіональних систем / О. В. Зибарева // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т. 18, Вип. 2. – С. 79-84. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2013_18_2_11.
5. Ковальчук В. Г. Цілі та критерії соціально-економічного регіонального розвитку / В. Г. Ковальчук. // Державне будівництво. – 2012. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2012_2_23.
6. Крайник О. П. Регіональний економічний розвиток. Навчальний посібник / О. П. Крайник, Пат Грей, Татт Браян. – Львів: Ліґа-Прес, 2003. – 280 с.
7. Кузьменко Л. М. Методологічні основи управління розвитком економіки регіону: Автореф. дис... д-ра. екон. наук: 08.02.03 [Електронний ресурс] / Л. М. Кузьменко; НАН України. Ін-т економіки промсті. – К., 2004. – 30 с.
8. Комітет Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва. Основні показники соціально-економічного розвитку України Довідкова інформація на засідання Комітету ВР з питань промислової політики та підприємництва 15 лютого 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/galasyuk/2015-58800898>.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.